

Forsker på etnisitet, kjønn og identitet

Inspirasjon på tvers av landegrenser

Anne Grete Hollup

Eva Rosa Hollup

Hun er født i Karibia, immigrerte til USA som barn, og har levd sitt voksne liv i England. Migrasjonsforskeren Ann Phoenix er en representant for vitenskapsfolk som velger å grave der de står.

Å være barn av emigranter var ikke bare enkelt. Foreldrene til Ann Phoenix møtte mange utfordringer i sitt nye hjemland. Men klassereisen hennes har vært særdeles vellykket, fra en oppvekst hos ei mor som var barnepleier og en far som var elektriker, til tidlig anerkjennelse som forsker i psykologi.

Den som lener seg fram

I dag er Ann Phoenix den ene av to direktører ved det anerkjente forskningssenteret Thomas Coram Research Unit ved University of London. Her kombinerer hun senterledelsen med egen forskning noen dager i uken. Hun er også en flittig benyttet foredragsholder og veileder, blant annet ved en rekke universiteter i alle de nordiske landene. Både forskere innenfor utviklingspsykologi og feministisk psykologi lar seg inspirere av henne, blant annet til å huske på det personlige meningsinnholdet som koples til etnisk tilhørighet, klasse og rase.

Likevel har hun en enestående stillferdig ydmykhet. Det er ikke tegn til spisse albuer. Håndskriften hennes minner mest om sporene fra en spurv i snøen. Jeg observerte henne under flere sesjoner under den europeiske psykologikongressen i Oslo i sommer. Hun er den som lener seg

fram mot foreleseren og stiller de spennende spørsmålene. Fotografen fikk ikke mer enn ti minutter. Fotografering er ikke viktig. Og da vi lot klokka gå under intervjuet på Oslo Plaza, var det nok fordi kongressen gikk mot slutten. Ann Phoenix dro noen timer senere, men kommer tilbake høsten 2010 for å være med i en internasjonal forskningsgruppe ved Senter for grunnforskning ved Det Norske Videnskaps-Akademi, sammen med blant andre de to norske kjønnsforskerne Hanne Haavind og Harriet Bjerrum Nielsen.

Myter om unge mødre

Ann Phoenix har en rekke publikasjoner på samvittigheten, artikler og bøker. Hennes første bok hadde som tema unge mødre. Med bakgrunn i intervjuer med 70 mødre i alderen seksten til nitten år, som hun fulgte over to år, fant Phoenix belegg for at de unge ulykkelige mødre neppe var så ulykkelige som andre ville ha dem til å være.

– De var unge, men likevel ikke for unge til å være mødre, sier Ann Phoenix, og virker overbevisende.

– De fleste av dem hadde ikke noe ønske om å studere, de manglet grunnleggende utdanning. De ville ha vanlige jobber. Å vente med å bli mor hadde neppe gitt dem bedre utsikter.

Ann Phoenix fant belegg for at det var de unge mødrenes klassetilhørighet som gjorde det gunstig for dem å få barn tidlig. Jeg forteller forskeren at jeg gjenkjenner fenomenet fra min nordnorske bakgrunn, der det i en liten industriby med få kvinnearbeidsplasser var en fordel å skaffe seg en unge.

– De fleste av disse arbeiderklasse-mødrene fikk identitet og status gjennom sin morsrolle. De hadde alltid ønsket seg barn. De ville følt seg utgamle om de fikk en unge i en alder av tretti. Deres definisjon av alder er veldig forskjellig fra den som finnes i middelklassen, der de fleste forskere har sin tilhørighet, understreker Phoenix.

– *Psykologer i felten ser det gjerne slik at det er en risiko for et barn å ha en mor som er så ung, etter mine begreper er en sekstenåring selv en unge. Jeg synes jeg ser røde fareskilt overalt.*

– Litteraturen konstruerer på mange vis det å være en ung mor som et problem. Forskeren plukker opp ethvert problem som finnes, og ignorerer fakta som sier noe annet. Det at disse unge jentene ønsker å få barn, oppfattes for eksempel som et problem. Noen mener at barnet hindrer jentene i å ta en akademisk grad, men noen av dem ville uansett aldri blitt akademikere. Mange av disse mødre tar dessuten en grad senere i livet.

Kontrasterende identiteter

– Identitet er et nøkkelspørsmål som virkelig interesserer meg, spesielt hvordan vi utformer og skaper vårt helt personlige liv i møte med de sosiale betingelsene vi faktisk gis. Det har så mye å si for hva vi velger å gjøre, hvem vi blir, hvordan vi føler oss, måten vi oppdrar barna våre på, og hva vi får til i livet.

– *Du bruker begrepet multippel identitet?*

– Vi hører alle til forskjellige identitetskategorier, enten fordi vi velger dem eller fordi andre plasserer oss i dem. Dette gir oss ulike erfaringsarenaer, og det er ikke noen motsetning i det at du har én identitet som datter og en annen som mor. Disse identitetene kan kontrastere hverandre, eller din identitet som mor kan komme i konflikt med din identitet som venn. Folk er aldri i bare én kategori. Du er kvinne, mor, utdannet, i midten av en karriere ..., og alltid er du posisjonert. Det er det som er så interessant, hvordan meningsinnholdet som en selv eller andre kopler til en kategori, virker sammen med andre kategorier. Hvordan er det mulig å være en kvinnelig forsker, eller en europeer med en sort hudfarge? Kulturelle symboler virker sammen, og skal man forstå identitetsutforming, må man tenke på hvordan tingene gjøres, snarere enn hvordan de er. Da ser du forskjellene i praksis.

– Jeg antar det gir en kreativ frihet å se det sånn, men det virker som noen av oss alltid sleper rundt på den samme gamle sjela, på tvers av alle mulige kontekster. Tror du noen kan være mer psykososial enn andre?

– Jeg tror det er mer avhengig av hvilke historier vi forteller om oss selv.

– Kanskje er noen flinkere til å håndtere sine sammensatte og sprikende identiteter?

– Det er mer snakk om at noen skaffer seg bedre betingelser for å vinne anerkjennelse enn andre.

Snakker vi om psykologisk motstandskraft, ser det ut til at den blir utløst av spesifikke kjennetegn ved konteksten. Noen mennesker går styrket ut av mange vansker i én kontekst, men faller lett igjennom i andre. Tenk bare på de unge mødrene som vokste på den krevende oppgaven det er å ta seg av egne barn, men som kom til kort i skole og utdanning. Det som er motgang for mange, kan likevel bli en utfordring og føre til mestring og forandring.

Mangfold

Årets europeiske psykologikongress hadde tittelen *Contemporary changes and diversities in everyday lives*. Jeg spurte Ann Phoenix hvilke tanker hun gjorde seg rundt den, og om hva som blir de viktigste sosiale utfordringene i årene som kommer.

Skal man forstå identitets-utforming, må man tenke på hvordan tingene gjøres, snarere enn hvordan de er

– Tittelen er nydelig, fordi den anerkjenner det pluralistiske i vårt liv. Mangfold. Jeg liker så godt det ordet. Tittelen legger så å si mangfoldet i forgrunnen, og tar utgangspunkt i hvordan livet vårt er sammensatt og blir utført, snarere enn å fokusere på de biologiske forskjellene oss imellom. De sosiale omstendighetene er under stadig endring, og goder blir dermed ulikt fordelt, men å henlede oppmerksomheten på mangfold åpner for en bedre forståelse av kompleksiteten i livet til hver enkelt person. Tidligere har vi psykologer tenkt mer reduksjonistisk, men nå bringes endelig kompleksiteten i livet vårt inn. Det er nydelig, så lenge det ikke fører til at mangfold automatisk blir sett som problematisk, men bidrar til at forskjeller kan anerkjennes.

– Hvis jeg skal si noe om hva som er de viktige sosiale utfordringene nå, vil jeg trekke fram innvandring, den vil berøre oss alle. De personlige erfaringene som er knyttet til migrasjon, er det viktig for oss å vite noe om, også her i Skandinavia, fordi stadig flere av oss nettopp har en personlig historie som vi selv og andre forstår i lys av etnisitet og rase. Det er så lett å tenke på dette som en form for opprinnelse, mens det egentlig er ulike former for erfaring.

Å være mor

Ifølge Ann Phoenix er det å bli mor en av de største utfordringer i de nordlige kulturene, fordi moren betraktes som så sentral for barna sine. I andre kulturer er det mer selvfølgelig at også andre i familien oppdrar barnet. I nordlige kulturer bærer moren i større grad ansvaret for hvordan barnet lykkes. At moren spiser rett kost og ikke røyker, at barnet er sunt, at det stimuleres på rett måte, og går i en bra barnehage, blir veldig viktig. I eldre dager kunne en kvinne la seg fange av morsrollen. I dag må hun også tenke på et eget liv. Forventingene er så motsetningsfulle. Dette kjenner forskeren igjen fra da datteren hennes var baby og hun selv ønsket seg tilbake til forskningen.

– Hvis jeg skal svare ærlig på hva som har formet min identitet sterkest, har det vært ulikt til ulike tider, men det å bli mor har vært veldig viktig. I så mange år har min datter vært i mitt sinn, alltid sentral i tankene mine, både bekymringer og vår relasjon har skiftet så mye, og disse skiftene har vært

utrolig viktige for min identitet. Nå er hun voksen. I de siste årene har jeg dermed hatt min identitet som akademiker, en kvinnelig akademiker som tenker på intellektuelle ideer, på etnisk og kvinnelig identitet.

På kongressen

Ann Phoenix bidro med både plenumsforedrag og organisering av symposium på den europeiske psykologikongressen. Kongressen var delt opp i ulike undertemaer, såkalte spor. Under sporet «Contemporary changes and diversities in everyday lives» snakket Phoenix både om erfaringer med migrasjon og om den nye mansrollen. Dette sporet tok blant annet opp forholdet mellom kulturelle variasjoner og personlige anstrengelser. Både likestilling mellom kjønn og immigrasjon fra fattigere til rikere land er sosiokulturelle endringer som representerer en utfordring for psykologisk forståelse.

I foredraget snakket Phoenix om hvordan mennesker som immigrerer i barndommen, håndterer disse erfaringene som voksne. Ifølge Phoenix integreres disse særlige utfordringene blant immigranter på ulike måter, blant annet gjennom hvordan historien fortelles. Hun trakk særlig fram begrepet *language-brokering*. Begrepet referer til barn av immigranter som i kraft av språkopplæring på skolen blir tolker for sine foreldre. Mer enn det: sammen med den språklige oversettelsen blir disse barna kulturoversettere mellom den kulturen de har flyttet fra, og den kulturen de vokser inn i. Barna er bedre enn foreldrene til å bevege seg på tvers av kulturelle skillelinjer mellom immigranter og de som har bodd på stedet i flere generasjoner.

Man skulle tro at slike barn dras mellom foreldrenes ønsker og kravene det nye samfunnet stiller, men Phoenix finner ikke støtte for at dette er tilfellet, tvert imot. Flere av immigrantene Phoenix intervjuet, så på denne erfaringen som gunstig, en berikende erfaring som hjalp dem til å stille opp for seg selv, en støtte i selvdefineringen.

Fra belastning til frigjøring

Phoenix er opptatt av det faktum at når menneskers erfaringer alminneliggjøres, blir de gjort om fra belastninger til viktige forutsetninger for at tingene ble som de ble; samtidig blir de tilgjengelige for gjenkjennelse. Forskeren benytter også uttrykket *redemption*, et begrep som hun låner fra den amerikanske psykologiprofessoren Dan McAdams, og som betyr frelse eller velsignelse, men også gjenoppbyggelse eller frigjøring, eller rett og slett redning.

Immigrantforeldre oppnår ofte ikke de språklige ferdighetene som trengs for å fortelle sine historier på en måte som kan bli «velsignet» utenfor sin egen etniske gruppe. Barna, på sin side, kan fortelle sine historier på en måte som skremmer og bekymrer deres foreldre. Medlemmene av den hvite majoritetskulturen vil oftest bare høre hvordan immigranter forteller historier om sine problemer, mens immigranter selv gjerne forteller hvordan de overkom de samme vanskene på måter som gjorde dem til bedre personer, forteller Ann Phoenix, som i forskningen sin er opptatt av narrative metoder.

Måten du forteller din historie på, er preget av hvordan du selv forestiller deg dine utsikter, understreker hun. u